

Chvála darwinismu v deseti obrazech

O tom, že i člověk se může cítit jako květina

Roku 1859 publikoval Charles Darwin knihu O původu druhů, ve které zúročil třicet let svého bádání a položil základy moderní evoluční teorie s mechanismem přírodního výběru. Podařilo se mu tak jednoduše vysvětlit, jak vznikla nepřeberně bohatá biodiverzita naší planety, jejíž všechny biologické druhy pocházejí z jednoho společného předka. Americký filosof Daniel Dennett příliš nepřeháněl, když v monografii Darwin's Dangerous Idea označil Darwinův objev za rozhodně nejlepší myšlenku, která kdy koho napadla. Viktoriánský biolog totiž umožnil vědecký obraz světa, ve kterém zcela absentuje inteligentní designér tvořící vše živé, kterého nahradila součinnost ryze naturálních procesů bez potřeby dodatečných oživujících principů. Darwinismus má navíc podle Dennetta povahu „univerzální kyseliny“, jež proniká do každé přírodovědné i společenskovední teorie, s níž přijde do kontaktu. Právě díky tomu se neodarwinistická syntéza evolucionismu „proleptala“ i do oblastí, které kdysi spadaly do hájemství humanitních věd, a to v podobě sociobiologie, evoluční psychologie nebo darwinistické antropologie. Darwin vyjádřil okouzlení nad „nekonečnými, nesmírně obdivuhodnými a překrásnými formami života“ jazykem s kvalitami přímo básnickými, když ve slavném posledním odstavci napsal:

„Je zajímavé pozorovat spletitou výspu, pokrytou mnoha rostlinami četných druhů, s ptáky zpívajícími na keřích, různým poletujícím hmyzem a červy, provrtávajícími vlhkou půdu, a uvažovat o tom, že tyto důmyslně vytvořené formy, od sebe tak odlišné a tak složité závislé jedna na druhé, vznikly všechny na základě zákonů působících v našem okolí. Tyto zákony jsou v nejšířším slova smyslu růst a množení, dědičnost, která je téměř zahrnuta v množení, proměnlivost vlivem nepřímého a přímého účinku vnějších životních podmínek a vlivem užívání a neuvžívání, rychlost množení, která je tak vysoká, že vede k boji o přežití, a následně i k přírodnímu výběru, zahrnujícímu rozbíhání znaků a vymírání méně zdokonalených forem. V přírodě tak z války, hladu a smrti přímo plyne nejušlechtlejší věc, kterou jsme

„Přírodní zákony vedou k boji o přežití. V přírodě tak z války, hladu a smrti přímo plyne nejušlechtlejší věc, totiž vznik vyšších živočichů.“

Charles Darwin, O původu druhů

schopni pochopit, totiž vznik vyšších živočichů.“ Při příležitosti sto padesátého výročí od vydání Darwinovy nejušlechtlejší knihy připravila televizní stanice BBC ve spolupráci s kanálem Discovery desetidílný dokumentární pořad, který měl za cíl ilustrovat velkolepou různorodost života. Dostal vcelku banální jméno Life a poprvé byl odvysílán v rámci „Darwinovy sezony“ roku 2009. Je to jeden z prvních dokumentů natočených digitálně ve vysokém rozlišení a jeho vytvoření zabralo včetně přípravných prací čtyři roky. Sto padesát natáčecích týmů v různých areálech biosféry získalo naprosto unikátní záběry, které nikdo předtím neměl možnost na obrazovce vidět. Průvodcem se stal matador britského dokumentu

David Attenborough, který s charismatem jemu vlastním namluvil zasvěcený komentář. Jednotlivé díly se zabývají velkými skupinami živých organismů, případně nějakým specifickým typem činnosti. Kromě epizod týkajících se plazů a obojživelníků, savců, ryb, ptáků, hmyzu, mořských živočichů, rostlin a primátů tvůrci připravili i dvě pokračování o životních zkouškách a o lovu. Centrálním tématem jsou nejruznější podoby boje o přežití, ať už se odehrává mezi predátory a jejich kořistí nebo příslušníky téhož druhu soupeřícími o zdroje a možnost páření. Některé výjevy jsou pro svou intenzitu prostě nezapomenutelné, jako například záběry varanů komodských lovcích buvola, jenž po třech týdnech trápení nakonec

podlehne otravě ještěřím jedem, nebo neuvěřitelný motýlí balet hejn monarchů stěhovavých po probuzení ze zimního spánku. Nejpůsobivější je ale zřejmě úvod k dílu věnovanému rostlinám, který nabízí minutový průjezd rozkvétající a odkvétající anglickou krajinou prostřednictvím zrychleně ubíhajících ročních období. Jeho příprava trvala dva roky, během nichž autoři ve studiu postavili repliku lesního zákoutí a pečlivě zaznamenávali růst každé jednotlivé rostliny, aby pak vše digitálně poskládali do dechberoucího celku. Dějiny moderní vědy můžeme považovat za proces deantropocentrizace, tedy odstraňování člověka ze středu universa. Tento posun odstartoval v 16. století Koperník, když zavedl heliocentrický model a upřel naši planetě centrální umístění ve vesmíru. Nejdůležitějším představitelem této tendence je ale právě Darwin, který z člověka učinil jen jeden zvířecí druh mezi nespočtem jiných. Při sledování seriálu Life divák může prožít zvláštní pocit spřízněnosti s ostatními živočichy a dokonce i s rostlinami, protože s nimi sdílí elementární důvody pozemské existence, mezi které patří touha přežít, reprodukovat se a poskytnout potomkům nejlepší výchozí pozici. Je až dojemné sledovat snažení lemčika chokolátého při stavbě hnízda, jehož pomocí chce přilákat samičku, členy lezcovitých ryb při vyčerpávající péči o mláďata nebo šimpanze nesobecky se dělící o nástroje s ostatními členy tlupy. Musí nás nutně napadnout, že se náš druh vlastně tolik neliší od jiných živočichů. Není to tak, že by se zvířata podobala nám, to spíš my se až neuvěřitelně podobáme jim. Naše momentální převaha nad ostatními živočichy má zatím jen velmi krátké trvání a nikde není psáno, že nemůžeme být v budoucnu nahrazeni jiným, lépe přizpůsobeným druhem. Life je lekcí z evolučního myšlení umenšující naše postavení mezi živými organismy. Je ale také obrazovou básní oslavující pestrost biodiverzity, úžasnou odou na darwinistické chápání života.

— FILIP TVRDÝ

AUTOR JE PEDAGOGEM NA FILOZOFICKÉ FAKULTĚ UNIVERZITY PALACKÉHO OLOMOUC